

नेपाली समालोचनामा पर्वत जिल्लाको योगदान

२०६६

— कुलप्रसाद शर्मा

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय नेपाली केन्द्रीय
विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका
लागि प्रस्तुत

नेपाली समालोचनामा पर्वत जिल्लाको योगदान

शोधपत्र

शोधार्थी

कुलप्रसाद शर्मा

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर

२०६६

शोधनिर्देशकको सिफारिस

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, नेपाली केन्द्रीय विभाग, स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षका छात्र श्री कुलप्रसाद शर्माले दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि मेरा निर्देशनमा नेपाली समालोचनामा पर्वत जिल्लाको योगदान शीर्षकको शोधकार्य सम्पन्न गरेकाले आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०६७/१/२६

.....
गोविन्दप्रसाद शर्मा
उपप्राध्यापक
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि.कीर्तिपुर ।

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत नेपाली समालोचनामा पर्वत जिल्लाको योगदान शीर्षकको शोधपत्र स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

१. प्रा. राजेन्द्र सुवेदी
(विभागीय प्रमुख)
२. उपप्रा. गोविन्दप्रसाद शर्मा
(शोधनिर्देशक)
३. प्रा.डा. पारसमणि भण्डारी
(बाह्य परीक्षक)

मिति : २०६७/१/२९

कृतज्ञताज्ञापन

‘नेपाली समालोचनामा पर्वत जिल्लाको योगदान’ शोधकार्य दसौं पत्रको प्रयोजनार्थ गरिएको हो । प्रस्तुत शोधशीर्षक चयन भएकोमा नेपाली केन्द्रीय विभाग शोधप्रस्ताव समितिलाई हार्दिक धन्यवाद प्रकट गर्दछु । यो शीर्षक पर्वत जिल्लाको सन्दर्भमा नितान्त नयाँ रहेको छ । प्रस्तुत शोधलाई पूरा गर्नका लागि विविध व्यक्तिहरूको सहयोगबाट यो कार्य पूर्ण भएको म ठान्दछु । यो काम मेरो मात्र निजी होइन, म माध्यम मात्र बनेको स्वीकार गर्दछु । यस कार्यलाई पूरा गर्न विविध व्यक्तित्वहरूको भूमिका रहेको छ ।

यस कार्यलाई पूरा गर्नका लागि शोधनिर्देशकको भूमिकामा रहनु भएका उपप्राध्यापक गोविन्दप्रसाद शर्माको मातहतबाट नै यो कार्य समाप्त भएको उल्लेख गर्दछु र शर्माप्रति हृदयदेखि नै कृतज्ञ छु । यस कार्यमा आवश्यक सुभाउ प्रदान गर्ने प्राध्यापक र उपप्राध्यापकहरूप्रति कृतज्ञ छु ।

शोधविषयक कार्यलाई पूरा गर्ने सिलसिलामा मेरो घरपरिवारको सहयोग उल्लेख्य रहेको छ । यस कार्यमा पूज्य माता-पिता आदरणीय दाजुहरू र समस्त घर परिवारप्रति ऋणी छु । क्षेत्रीय अनुसन्धानका क्रममा सहयोग पुऱ्याउने प्रेम छोटा, कुसुमाकर न्यौपाने, खिलप्रसाद शर्मा, जगन्नाथप्रसाद लम्साल, इन्द्रकुमार विकल्प, पानबहादुर खड्का, शोभाकान्त गौतम, नरहरि उपाध्याय गौतम, रोशन चापागाईं, गंगा कँडेल, खगेश्वर अधिकारी आदिले सामग्री सङ्कलनका क्रममा पुऱ्याएको सहयोगलाई म कदापि भुल्न सकिदैन ।

यस कार्यमा बढी सापकोटा, तेजप्रसाद गौतम, शैलेशकुमार उपाध्याय, केशव आचार्यप्रति धन्यवाद पनि दिन चाहन्छु ।

क्रमाङ्क : ७९

शैक्षिक सत्र : २०६३/६५

मिति: २०६७।१।२९

.....
कुलप्रसाद शर्मा
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि., कीर्तिपुर ।

विषयसूची

	पृष्ठ
पहिलो परिच्छेद	
शोधपरिचय	१-५
१.१ विषय परिचय	१
१.२ समस्याकथन	१
१.३ शोधपत्रको उद्देश्य	२
१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.५ शोधपत्रको औचित्य, महत्त्व र उपयोगिता	४
१.६ शोधपत्रको सीमाङ्कन	४
१.७ सामग्री सङ्कलन र शोधविधि	४
१.८ शोधपत्रको रूपरेखा	५
दोस्रो परिच्छेद	
पर्वत जिल्लाको साहित्यिक चिनारी	६-३१
२.१ विषय प्रवेश	६
२.२ भौगोलिक अवस्थिति	६
२.३ सामाजिक अवस्थिति	७
२.४ भाषिक पक्ष	८
२.५ पर्वत जिल्लामा साहित्य लेखनको पृष्ठभूमि	१०
२.५.१ लोकसाहित्य	१०
२.५.२ अभिलेख र हस्तलिखित सामग्री	१२
२.६ पर्वत जिल्लामा साहित्य लेखनको आरम्भ	१३
२.६.१ पर्वत जिल्लामा साहित्य लेखनको परम्परा	१३
२.६.२ पर्वत जिल्लाका साहित्यकारहरू	१४
२.६.३ पर्वत जिल्लाका साहित्यकारको विधागत योगदान	२३
२.६.३.१ कविता विधा	२३
२.६.३.२ कथा विधा	२५
२.६.३.३ उपन्यास विधा	२६
२.६.३.४ नाटक विधा	२७
२.६.३.५ निबन्ध विधा	२८
२.७ समालोचना लेखनको आधार	२८
२.८ विविध सन्दर्भ	२९
२.८.१ पत्रपत्रिका	२९

२.८.२	संघसंस्था	३०
२.९	निष्कर्ष	३१
तेस्रो परिच्छेद		
पर्वत जिल्लाका समालोचकहरूको सर्वेक्षण		३२-४९
३.१	विषय प्रवेश	३२
३.२	समालोचनाको चिनारी	३२
३.२.१	सैद्धान्तिक समालोचना	३३
३.२.२	प्रभावपरक समालोचना	३४
३.२.३	प्रगतिवादी समालोचना	३४
३.२.४	ऐतिहासिक समालोचना	३४
३.२.५	जीवनीमूलक	३५
३.२.६	मनोवैज्ञानिक समालोचना	३५
३.२.७	तुलनात्मक समालोचना	३५
३.२.८	व्याख्यात्मक समालोचना	३६
३.२.९	भाषापरक समालोचना	३६
३.२.१०	शोधविषयक समालोचना	३६
३.३	नेपाली समालोचना परम्परामा पर्वत जिल्ला	३७
३.३.१	नेपाली समालोचनाको प्रथम खण्ड (वि.सं. १९४८-१९९८ सम्म)	३७
३.३.२	नेपाली समालोचनाको दोस्रो खण्ड (वि.सं. १९९९ देखि २००७ सम्म)	३८
३.३.३	नेपाली समालोचनाको तेस्रो खण्ड (२००७ देखि वर्तमानसम्म)	३८
३.४	पर्वत जिल्लामा समालोचनाको आरम्भ	३९
३.५	पर्वत जिल्लाका समालोचकहरूको सर्वेक्षण	४०
३.५.१	कालीभक्त पन्त (१९६४)	४०
३.५.२	गोमा उपाध्याय (१९८२)	४०
३.५.३	शान्तिनारायण श्रेष्ठ (१९९६)	४०
३.५.४	हीरामणि शर्मा पौड्याल (१९९९)	४१
३.५.५	जगन्नाथप्रसाद लम्साल (२००१)	४१
३.५.६	लक्ष्मीप्रसाद शर्मा (२००२)	४२
३.५.७	कुसुमाकर न्यौपाने (२०१७)	४२
३.५.८	इन्द्रकुमार विकल्प (२०१८)	४३
३.५.९	शोभाकान्त गौतम (२०२०)	४३
३.५.१०	नरहरि उपाध्याय गौतम (२०२१)	४४
३.५.११	षडानन्द पौडेल (२०२१)	४४
३.५.१२	इन्द्रमान खत्री (२०२२)	४५
३.५.१३	छयादत्त न्यौपाने 'बगर' (२०२२)	४५
३.५.१४	टेकनारायण ढकाल (२०२२)	४५

३.५.१५	श्रीधर न्यौपाने (२०२९)	४६
३.५.१६	विष्णुप्रसाद शर्मा (२०३०)	४६
३.५.१७	राजेन्द्र पहाडी (२०३०)	४६
३.५.१८	बालकृष्ण अधिकारी (२०३६)	४७
३.५.१९	सङ्गीत श्रोता (२०४०)	४७
३.५.२०	आर.के. आदीप्त गिरी (२०४४)	४८
३.५.२१	अमृता रेग्मी (?)	४८
३.५.२२	सूर्य के.सी. (?)	४८
३.६	निष्कर्ष	४९
चौथो परिच्छेद		
पर्वत जिल्लाका प्रतिनिधि समालोचक र योगदानको मूल्याङ्कन		५०-७८
४.१	विषयप्रवेश	५०
४.२	पर्वत जिल्लाका प्रतिनिधि समालोचक	५०
४.२.१	कालीभक्त पन्त	५०
४.२.२	गोमा उपाध्याय	५१
४.२.३	हीरामणि शर्मा पौड्याल	५५
४.२.४	जगन्नाथप्रसाद लम्साल	५९
४.२.५	कुसुमाकर न्यौपाने	६२
४.२.६	शोभाकान्त गौतम	६६
४.२.७	नरहरि उपाध्याय गौतम	६८
४.२.८	छायादत्त न्यौपाने 'बगर'	७१
४.३	पर्वत जिल्लाको समालोचनात्मक योगदान	७३
४.३.१	सैद्धान्तिक समालोचना	७३
४.३.२	विधापरक समालोचना	७३
४.३.३	इतिहासपरक समालोचना	७४
४.३.४	प्रभावपरक समालोचना	७४
४.३.५	भाषापरक समालोचना	७५
४.३.६	लोकसाहित्यपरक समालोचना	७५
४.३.७	जीवनीपरक समालोचना	७६
४.३.८	शोधपरक समालोचना	७७
४.४	निष्कर्ष	७७
पाँचौ परिच्छेद		
उपसंहार		७९-८१
सन्दर्भग्रन्थसूची		८२-८४